וגנו אפרקיד והוה זקיפא ברכיה דחד מינייהו ועייל טייעא תותי ברכיה כי רכיב גמלא וזקיפא רומחיה ולא נגע ביה פסקי חדא קרנא דתכלתא דחד מינייהו ולא הוה מסתגי לן אמר לי דלמא שקלת מידי מינייהו אהדריה דגמירי דמאן דשקיל מידי מינייהו לא מסתגי ליה אזלי אהדרתיה והדר מסתגי לן כי אתאי לקמיה דרבנן אמרו לי כל אבא חמרא וכל בר בר חנה סיכסא למאי הלכתא עבדת הכי למידע אי כבית שמאי אי כבית הלל איבעי לך למימני חוטין ולמימני חוליות א"ל תא אחוי לך (א) הר סיני אזלי חזאי דהדרא ליה עקרבא וקיימא כי חמרי חוורתי שמעתי בת קול שאומרת אוי לי שנשבעתי ועכשיו שנשבעתי מי (א)מפר לי כי אתאי לקמיה דרבנן אמרו לי כל אבא חמרא כל בר בר חנה סיכסא היה לך לומר מופר לך (ב) והוא סבר דלמא שבועתא דמבול הוא ורבנן א"כ אוי לי למה א"ל (ב)תא אחוי לך בלועי דקרח חזאי תרי ביזעי והוו קא מפקי קוטרא שקלי(ג) גבבא דעמרא ואמשינה במיא ודעציתה בראשה דרומחא ועייליה התם וכי אפיק הוה איחרך איחרוכי אמר לי אצית מאי שמעת ושמעית דהוו אמרין משה ותורתו אמת והן בדאין אמר לי כל תלתין יומי מהדר להו גיהנם להכא כבשר בקלחת ואמרי הכי משה ותורתו אמת והן בדאין אמר לי תא אחוי לך היכא דנשקי ארעא ורקיעא אהדדי (ג) שקלתא לסילתאי אתנחתא בכוותא דרקיעא אדמצלינא בעיתיה ולא אשכחיתה אמינא ליה איכא גנבי הכא אמר לי האי גלגלא דרקיעא הוא דהדר נטר עד למחר (ד) הכא ומשכחת לה רבי יוחנן משתעי זימנא חדא הוה קא אזלינן בספינתא וחזינן ההוא כוורא דאפקיה לרישיה מימא ודמיין עייניה כתרי סיהרי ונפוץ מיא מתרתי (ה) זימיה כתרי מברי דסורא רב ספרא משתעי זימנא חדא הוה קא אזלינן בספינתא וחזינן ההוא כוורא דאפקיה לרישיה מימא והוה ליה קרני וחקיק עליהי(ד) אנא בריה קלה שבים והוינא תלת מאה פרסי ואזילנא לפומא דלויתן אמר רב אשי ההוא עיזא דימא הוא דבחישא ואית לה קרני רבי יוחנן משתעי זימנא חדא הוה קא אזלינן בספינתא וחזינן ההיא קרטליתא דהוו קא מקבעי בה אבנים טובות ומרגליות והדרי לה מיני דכוורי דמקרי כרשא נחית

בר

וגנו אפרקיד. שהיו שוכבין בפנים לגובהן כשתויי יין: **אפרקיד.** פניו למעלה. שיפינ"ש בלע"ז: **ועייל טייעא תותי בירכיה כו'.** כלומר ראיתי טייעא שהיה מהלך תחת ברכי המת רוכב על הגמל ורומחו בידו ולא היה נוגע בו בברכיה. וליכא לפרושי דגובה הברכים כשיעור שיכול טייעא ללכת תחת ברכי המת ורומחו בידו ולא היה נוגע בו דאי שיעורא קאמר ולא ממש חזא מעשה הכי הו"ל למימר ועייל פרשא תותי בירכיה כו' אי נמי ועייל גברא (ו): **שקלי** (ז) **קרנא.** כנף הטלית להביאו לפני חכמים ללמוד ממנו דין ציצית אי כב"ש אי כב"ה כדלקמן: **ולא הוה מסתגי לן.** בהמות שהיינו רוכבין לא היו יכולין לילך: **כל אבא חמרא.** רבה בר בר חנה היינו רבי אבא בר (ח) חנה. וכמו כן רבינא כמו רב אבינא: **חמרא.** כלומר שוטה כחמור: **סיכסא.** שוטה כדאמרינן בחלק (סנהדרין דף ק:) עבדקן סיכסן: **למאי הלכתא.** פסקת ליה משום דבעית למיחזי אי הלכה כב"ש דפליגי במסכת מנחות (דף מא:) דת"ר כמה חוטין הוא נותן ב"ש אומרים ארבעה ובית הלל אומרים שלשה וכמה תהא משולשת כו': **איבעי לך למימני חוטין וחוליות.** מקמי דתיהדריה ותיתי ותימא לן: **חוליות.** שלשה חוטין גדיל קרי חוליא במסכת מנחות (לט.): **שנשבעתי.** מן הגלות כדכתיב קראי טובא בנביאים: **והוא.** רבה בר בר חנה סבר דלמא שבועתא דמבול (ט) דכתיב אשר נשבעתי מעבור מי נח וגו' (ישעיה נד) אותה שבועה היה רוצה להפר ויחריב את העולם במבול ולפיכך לא רצה להפר: **ורבנן.** דקרו ליה סיכסא אמרי א"כ לא הוה ליה למימר אוי לי אלא משום דבכל צרתם לו צר (ישעיה סג): **ביזעי.** בקעים דכתיב ותבקע (ה)הארץ אשר וגו' (במדבר טז): **קוטרא.** עשן: **שקל גבבא דעמרא.** לקח גיזת צמר ושראה במים: **איחרך איחרוכי.** הנהו גבבי אע"פ ששרויין במים: **אצית.** הקשב ושמע: **שמעית דקאמרי.** שהרי ירדו חיים שאולה(ו): **כל תלתין יומין.** כל ראש חדש: **כבשר בקלחת.** שמהפכין אותו כדי שתתבשל: (י) **היכא דנשקי ארעא ורקיעא.** מקום גבוה היה שם שנושקין יחד זה לזה ולאו היינו סוף העולם דהא מהלך חמש מאות שנים הוי וא"י אמצעיתו של עולם היא כדכתיב (יחזקאל לח) יושבי על טבור הארץ והיינו מקומו של רבה בר בר חנה: **סילתאי.** סל לחם שלי: **דהדר.** חוזר כדאמרינן בפסחים (דף צד:) גלגל חוזר ומזלות קבועים: **אוסייה.** נחיריו. נ"א מתרתי זימיה מיא והיינו נמי נחירי: **מברי דסורא.** נהרות שבסורא: **בריה קלה.** מבריות קטנים שבים: **לפומיה דלויתן.** שיאכלני(ז) היום: **עיזא דימא.** שכל מה שיש ביבשה יש בים חוץ מן החולדה בשחיטת חולין (דף קכז.): **דבחישא.** חופרת בים בקרניה לבקש אחר מזונותיה: **קרטליתא.** ארגז: **דשמיה כרשא.** כך שמו:

כל

וגנו אפרקיד. מכאן אר"ת דאפרקיד פניו למעלה ולא כמו שפירש ר"ח בנדה (דף יד. ושם ד"ה אפרקיד) ובברכות (דף יג:) פניו למטה דאם כן לא היה יכול טייעא לרכוב תותי ברכיה(ח): **פסקי** חדא קרנא דתכלתא. משמע הכא שיש ציצית למתים ויש לדחות שהיו נכנסין מחיים בקבר כדאמר במדרש שכל ערב תשעה באב היו הולכין כשהן חיים לתוך קבריהם והיה בת קול יוצאת ואומרת הבדלו החיים מן המתים אבל יש להביא ראיה מפרק התכלת (מנחות דף מא.) דאמר שמואל כלי קופסא חייבין בציצית ומודה שמואל בזקן כשעשאן לכבודו פירוש לתכריכים והאי שעתא ודאי רמינן להו וכן יש במדרש למה נסמכה פרשת מקושש לפרשת ציצית לומר לך שהמתים חייבים בציצית וקשה דאמרינן בפרק מי שמתו (ברכות דף יח.) רבי חייא ורבי יונתן הוו קא שקלי ואזלי בבית הקברות הוה שדיא תכלתיה דרבי יונתן אקיברא א"ל רבי חייא דלי כנפך שלא יאמרו למחר באין אצלנו ועכשיו מחרפין אותנו ואי יש למתים ציצית מאי מחרפין אותנו דקאמר וי"ל דאע"ג דיש להן ציצית מ"מ מחרפין אותם שמצוין עצמן שהן חייבים והמתים פטורים כדאמר (שבת דף ל.) כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות אבל קשה על המנהג שנוהגים להסיר ציצית מטליתות של מתים ואר"ת ששמע מזקני לוטי"ר לפי שציצית עדות הוא שקיים כל התורה דציצית עולה ת"ר וח' חוטין וה' קשרים הרי תרי"ג ועכשיו שאין חשובין כל כך הרי הוא כאילו מעיד עדות שקר וה"ג דרשינן במדרש ועשו להם ציצית לדורותם לדור תם ואור"י דבימיהם היו כולן מקיימין מצות ציצית לפי שהי' לכולן טליתות של ד' כנפות ולכך היו עושין להן אף במותן אבל עתה שאין לכולן בחייהן אין לעשות במותן אפי' מי שהיה לו בחייו שלא לבייש את מי שאין לו וכענין זה מצינו בפרק בתרא דנדה (דף עא.) בראשונה היו מטבילין כלים ע"ג נשים נדות מתות התחילו חיות מתביישות כו' ועוד דאנו סומכין על מסכת שמחות (פי"ב) דאמרינן אבא שאול בן בטנית צוה את בניו קברוהו תחת מרגלותיו של אבא והטילו תכלת מאפיליוני פירוש מטליתו ויש לגרוס התירו מדקאמר מאפיליוני ורבינו חיים כהן צדק פירש דאנן קיימא לן כרבי יוחנן דאמר (נדה דף סא:) מצות בטילות לעתיד לבא והא דמנחות איירי אליבא דשמואל דאמר אין בטילות ולכך צריך שיהא לו ציצית דעתידין צדיקים שיעמדו בלבושיהם ואם יסירו לו הציצית במותו נמצא שלעתיד יעמוד בלא ציצית והמדרש נמי אתי כשמואל והא דלקמן יצתה בת קול ואמרה דביתהו דרבי חנינא בן דוסא עתידה למישדא בה תכלת לצדיקים לעתיד לבא אתיא נמי כשמואל ועוד אומר ר"י דהכי פירושו דההיא שעתא ודאי רמינן להו היינו שמשימין בו ציצית ומסלקים אותו מיד להודיע שקיים מצות ציצית לפי שהבגד חדש ולא הושם בו ציצית מעולם צריך להשים בו וכן נוהגים בארץ אשכנז להשים ציצית בטלית של מת שיהא ניכר שקיים מצות ציצית ומיד מסירין(ט): **ועכשיו** שנשבעתי מי מיפר לי. ותימה דאמאי אין הקדוש ברוך הוא מיפר בעצמו דהא מסקינן במסכת חגיגה (דף י.) דנדרים יש להן הפרה מדכתיב אשר נשבעתי באפי ודרשינן באפי נשבעתי וחוזרני אלמא שהוא מיפר בעצמו ואההיא קשה דהילך מיפר לעצמו והאמרינן בפרק אלו נדרים (נדרים דף פא:) לא יחל דברו מיכן לחכם שאין מיפר לעצמו והא דאמר בפרק ארבעה נדרים (שם דף כג.) גבי ההוא קצרא דשרא לנפשיה לא שרא לנפשיה ממש אלא כלומר אשכח פיתחא לנפשיה אבל רבנן שרו ליה:

שמגיע

רבינו גרשום

פסקי. נקיט: חדא קרנא דתכלתא. מן טלית שלהם שהיו שוכבין בהם: כל אבא חמרא. כלומר לרבה היו קורין אבא וחמור. כעין שקורין לרבינא אבינא: סיכתא. שוטה: למאי הלכתא. פסקת ליה אי למיחזי אי הלכה כבית שמאי דאמרי במס' מנחות (דף מא ע"ב) דת"ר כמה חוטין הוא נותן בית שמאי אומרים ארבע וב"ה אומרים שלש. אמר רב הונא ארבע (א) בתוך שלש ומשולשת ארבע ור' יהודה אומר שלש בתוך שלש ומשולשת שלש אמר רב פפא הלכתא ד' בתוך ג' ומשולשת ד' וכו'. למה [לך] למיעבד הכי איבעי לך למימני חוטין וחליות כו': אוי לי שנשבעתי. מן הגלות מי מפר: והוא. רבה בר בר חנה סבר דלמא שבועתא דמבול קאמר ומשו"ה לא הפר דשמא רוצה להחריב העולם במבול. ורבנן אמרי ליה א"כ אוי לי לא היה אמר אלא משום דבכל צרתם לו צר: איחרוך. הנהו גבבי דעמרא אע"ג דאמשינהו במיא משום דגיהנם מתהפך לשם: תא ואחוי לך היכא דנשקי ארעא ורקיעא. לאו משום דמיחזי ליה סוף העולם ממש משום דמהלך ת"ק שנה הוי העולם אלא מקום הראה לו במדבר אחד ששם נושקין ומגלגל גלגל ונושקין השמים והארץ יחד ולא מיחזי ליה ממש סוף העולם כי אם ממקום הגלגל שמקיף וסובב לשם: לסילתאי. סל שלי: כתרי מברי דסורא. ב' נהרות: דאית ליה קרנא כעיזא דבחישא בהו. שחופרת בהן מים: קרטליתא. קופסא: נחית

א) לפנינו גם הגירסא ארבע בתוך ארבע ומשולשת ארבע

מסורת הש"ס

א) [עי' תוס' בכורות ו. ד"ה מפירין], ב) סנהדרין קי., ג) נ"ל שקל טייעא. יעב"ץ, ד) נ"ל עליהו. רש"ש, ה) נ"ל האדמה, ו) [במדבר טז], ז) בס"א: שיאכלנו, ח) [וע"ע תוס' פסחים קח. ד"ה פרקדן], ט) [וע"ע תוס' ברכות יח. ד"ה למחר ותוס' פסחים מ: ובפ"ו סה: ובנדה סא: ד"ה אבל],

* * *

הגהות הב"ח

(א) גמ' אחוי לך טורא דסיני אזלי: (ב) שם מופר לך מופר לך והוא סבר: (ג) שם ארעא ורקיע' אהדדי אזלי וחזאי דעביד כוי כוי שקלתא לסילתאי: (ד) שם עד למחר כי השתא הכא: (ה) שם מתרתי זימיה. נ"ב ס"א אוסייה: (ו) רשב"ם ד"ה ועייל טייעא וכו' ועייל גברא ולא היה לו להזכיר הטייעא הס"ד: (ז) ד"ה שקלי חדא קרנא: (ח) ד"ה כל אבא וכו' היינו ר' אבא בר בר חנה. נ"ב עי' תוס' פ"ק דסנהדרין דף ה' ד"ה רבה: (ט) ד"ה והוא רבה וכו' דמבול קאמר דכתיב: (י) ד"ה היכא דנשקי. נ"ב לשון מהרש"ל ולא אוכל לידע איך הגיע על אותו מקום גבוה שהיה קרוב לשמים הלא מהלך ת"ק הוא וגם איך לא נשרף מהבלא כו' וא"ע עכ"ל ונראה לתרץ ע"פ דאיתא דא"י גבוה מכל ארצות וא"כ אפשר לומר אף דמהשמים לארץ מהלך ת"ק מ"מ אפשר לומר דא"י גבוה יותר מן קצה ארץ שהוא מקום נמוך מהלך כמה מאות שנים בהליכות הנוכה ומא"י לשמים אפשר שאינו גבוה רק מאה שנה או יותר כפי הליכות רבה וההר עמד בא"י מקום של רבה והיה יכול לילך להגיע לאותו [והשאר חסר]:

* * *

לעזי רש"י

שיפינ"ש [שובינ"ש]. שוכב על גבו.

* * *

מוסף רש"י

בלועי דקרח. מקום שנתבלעו לשם עדת קרח (סנהדרין קי.). בזעא. בקע שממנו יצא עשן (שם). ואמשינה במיא. שרה אותה במים, לשון משי ידיה (שם). אמר לי. ההוא טייעא (שם קי.). ואמרי הכי משה אמת כו'. שנשה כמה פעמים ורצה שבכל ל' יום עשן יוצא משם ושומע שאומרין משה ותורתו אמת כו' (שם).